

hetne értekezniünk, de valamivel óvatosabbak vagyunk nála s felvetjük a kérdést: vajjon az emberi bölcelet termőtalaja nem volt-e tulnyomórészen a közösség-betegség, a cenopátia valamilyen formája? Közösség-beteg volt Kant, akiről mondják, hogy soha ki nem mozdult Königsberg városából, s közösség-beteg volt Spinoza. Közösségbeteggé vált az a francia tüzértiszt is, aki egy tulfútott német szobában — „dans mon poele“ — eszmélt rá gondolkozása alapelemeire, s aki aztán husz esztendeig élt Hollandiában, hazájától, megszokott környezetétől távol, leánykát nemzvéen cselédjének: René Descartes. Közösség-beteg volt Spinoza s közösség-beteg volt Kierkegaard is, aminthogy a nyomorékká-válástette bölcselővé Benedetto Crocét, s már tudjuk, hogy nyomoréknak lenni is elsősorban közösség-betegség. Heine Franciaország, Marx Franciaország és Anglia, Uljanov Svájc nélkül — s itt nem a „szellemi élményre“, a „kulturák interferenciájára“ gondolunk, hanem a hétköznapi élet ezer apró nyügére és bajára, a pénzzavarra, az otthon hiányára, a kávéházi sakktablákra — vajjon elmerültek-e volna önmaguk mélységeibe és teremtetek-e volna szatirát, társadalombölcséletet, gyökereket tépő ideológiát? A közösség-betegségnek ezer és egy formája lehet; alapvető vonás a megszokott közösségből való kiszakadás az, amelyre a Scheler-tanítvány és Ortega-tisztelő Landsberg csak egy spanyol szót talált: a *destierro*. (Nálunk Vörösmarty „számon kívül maradás“-ról beszél, s a *szám-kivetettség* még a spanyol szó kifejezőerejét is felülmulja.) Vajjon a beteg és rossz májával küzdő (*sit venia verbi!*), hazájával s önmagával meghasonlott nagybeteg Ortega gondol-e erre mostanában nagynéha, a messzi Hollandiában, ahol Descartes is élt? (*Brachfeld Olivér*)

ANDORRA. Ez a Francia- és Spanyolország közé ékelt miniatűr államocská az utóbbi években két ízben is szerepelt a világsajtóban: 1934 végén és legutóbb. Az első, egy politikai kalandor kilencnapos püünkösi királysága a világ legkisebb köztársaságában, operettszerű részleteivel, mely a madridi csavargóbírószágon ért véget — megkacagtatta a világot. A spanyol polgárháború véres apropójából való mostani szereplése* annál megrendítőbb.

A 452 négyzetkilométer területű és 6000 lakost számláló 7 faluból álló apró paraszt-pásztor köztársaság ugynevezett „független állam“. Függetlensége abban nyilvánul, hogy „Andorra Szabad Köztársaság“ 24 szindikátusának, az u. n. Völgyi Tanácsnak és az ezek által választott *Procurador General Síndic*-nek évszázadok óta szabadságában áll oly törvényeket hozni, melyeket a francia köztársaság elnöke és a spanyol urgeli püspök jóváhagy.

A kis ország államjogi fejlődése különben Nagy Károllyal kezdődött, még ő adta a függetlenségi pátenst „a völgyek embereinek“ és tette meg az urgeli püspököt helytartónak. Később a francia királyok, majd a köztársaság mindenkori elnöke, Andorra hűbérura, gyakorolta Urgel püspökével egyetemben a fennhatóságot. A kis állam népe mindig pástorkodásból s főleg csempészetből élt. Az ország u. n. „geopolitikai“ helyzete indokolja, hogy a „vám“ fogalma iránt Andorra lakóinak nem volt tulságosan fejlett érzékük. Spanyol-Katalonia és a francia Ariége départment határai közé szorult apró állam lakói Európa leghíresebb csempészei. A „contrabandista“ itt bevett és a társadalom által szank-

*Ujabban terjedelmes könyv jelent meg Andorra címen Werner Piesold tollából. (K. Vörsinckel Verlag, Heidelberg.)

cionált foglalkozás. Az általuk jól ismert rejtett hegyiösvényeken fitytyethányva a vámsorompókra, Spanyolországba vándorolt Andorra majd minden szerény terménye (kecskeszőr és sajt) s helyébe onnan kész gyártmányokat hoztak. A spanyol polgárháboru kitörésével Andorra fellett is megnehezültek az idők. Katalónia politikai menekültjei, — Franco hívei — elárasztották *Andorra la Vella-t*, a fővárost és *Escaldé-t*. A liliputi állam kémközpont lett és valóságos paradicsoma a hirszerzőknek. Franciaország a katalán anarchisták annexióját meggátlandó 1937 szeptember 27.-én megszállta 200 csendőrrel az országot. A megszállás ma is tart és Valira völgye ellenőrzött terület lett. Spanyolországgal megszűnt a kapcsolat és ez gazdasági katasztrófa. Andorra elvesztette egyetlen piacát, nem kap élelmiszert déli szomszédjától s kizárólag Franciaországra utalt, melynek viszonylag magas s frankban számított árait az alacsony pesetában fizetett andorrai munkabérekéből képtelen megfizetni. Andorra lakóit a spanyol polgárháború mindnagyobb számban kényszeríti kivándorlásra — az éhhalál elől. (*Lázár Vilmos*)

RAVEL haláláról most kétségtelenül a zenekedvelők sokkal szélesebb rétege vesz tudomást, mint amilyen széles azoknak a rétege, akik számára kifinomult művei nagy részét írta. A *Bohero*, ez a különös és kifinomult egyhangúsággal, ugyanakkor azonban színes hangszerelésével mindenkit magával ragadó kis műve mostanában szinte slágerszerű népszerűsége tett szert, a rádió és a hangosfilm egyaránt felkapta és terjesztette a könnyebb zene hívei közt is. Örült vajjon ennek a sikernek a *Le tombeau de Couperin* szerzője? Bizonyára, — mint minden művész aki nem húzódik el a tömegtől, márpedig, hogy Ravel is ezek közé tartozott, azt a temetésén megjelent francia népfronti vezetők beszédei igazolják a legjobban. Pedig művei nem keresték a népszerűséget s a bennük megnyilvánuló világkép is nehezebben közelíthető meg a zene tömegei részéről, mint kora későromantikus zeneszerzőinek világa.

Az új francia zene a mult század vége felé annak a német zenei befolyásnak az ellenhatásaként születik meg, amelynek a legközvetlenebbül ható pontja Wagner. Meglehetősen önkényes erre a muzsikára (vagy legalább is nagy részére) ráakasztani az impresszionista jelzőt. Még a legtöbb jogcímrel impresszionistának nevezett *Debussy* műveinél sem fedí ez a jelző maradék nélkül a fogalmat (áll ez különösen utolsó opuszaira) s Ravelről beszélve még megkülönböztetettebb kezelésre szorul az esztétikai sematizálás módszere. Az említett új francia zene teremtő zsenije kétségkívül Debussy. A zene világába Debussy annyi új és eddig ismeretlen anyagot hozott, hogy ebből a rákövetkező nemzedék — ha alkarta, ha nem — meríteni tartozott. Ravel alig husz évvel éli túl Debussyt s érthető, ha tüstént pályája elején valóságos harcra kényszerül önmagával Debussy zsenijének egyéniségét fenyegető hatása ellen. Ez a harc szinte élete végéig elkíséri s ennek eredményeképp jönnek létre választékos gonddal felépített és mindig sajátos szinompáival ható zene-művei, melyekkel megérdemelten előkelő helyet biztosított maga számára nemcsak a francia-, de a világ-zene történetében is. Ravel nem volt a zenei lényegét ujjáteremtő zseni, inkább valami különös vonzó álomvilág művésze és tolmácsa. Ez a magyarázata, amiért nincs se utódja, se követője az újabb zenei nemzedékben. Meddő is lett volna az általa teljesen kimerített és eszmei finomságig fejlesztett zenei hangzásvilág tovább bővítése. Mondhatjuk: tudatosan félrehúzódott attól az egyenes utótól, mely Debussytól a kor legnagyobbjai felé vezetett s melyen Bartók